

Marc Boada i Ferrer

(Terrassa, 1963-2024)

La ciència calidoscòpica de Marc Boada

TERMINÀLIA 30 (2024): 83-88 · DOI: 10.2436/20.2503.01.217
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica)
<https://terminalia.iec.cat>

El passat dia 16 de juliol de 2024 ens va deixar, de manera sobtada, el científic i divulgador terrassenc Marc Boada i Ferrer. Potser la faceta professional que el va fer més popular va ser el seu pas pel programa de ciència de la Televisió de Catalunya Quèquicom, però en Marc va ser un investigador i divulgador calidoscòpic i va fer contribucions molt destacables en diversos àmbits.

Una de les seves colles d'amics, que afectuosament va batejar com a Germandat Científica, li ret homenatge des de diferents perspectives personals.

Font: Televisió de Catalunya/2008

Marc Boada al plató del programa Quèquicom

La ciència calidoscòpica de Marc Boada

Artur Lladó, Gonzalo Ruiz, Antoni Palomo, Àngel Galobart, Miquel Piris, Pere Renom

Els debuts

Artur Lladó

El meu record d'en Marc comença als voltants del 1984, quan, a través d'un amic, amb qui vaig travessar el desert del Sàhara, em va dir: «et presentaré una persona amb qui segur que us avindreu». Es tractava d'en Marc i, sí, ens vam avenir molt i molt. En aquells moments jo tenia vint-i-tres anys i en Marc vint. Estava començant el projecte que es convertiria en la seva activitat professional durant un bon temps: la fabricació de telescopis.

Recordo aquelles sessions, que començaven al captard i duraven fins a l'hora de sopar, en les quals parlàvem de tota mena de temes. Des de com fabricar telescopis fins a preparar algun projecte nou, concretar un cap de setmana per anar a buscar fòssils, visitar la cova de l'Esplugu o, senzillament, fer una excursió de cap de setmana. Anar amb ell per la muntanya era descobrir coses constantment. Estava sempre buscant minerals, fòssils o restes arqueològiques, o mostrant-te com s'havien deformat uns estrats.

Havia muntat un taller al garatge de sota de casa seva i, de mica en mica, el va anar equipant. Per cada nova màquina que es comprava feiem tota una celebració. El seu primer torn, el primer feix làser, la primera fresadora... només ens faltava celebrar-ho amb una ampolla de cava... O no?

Un dels seus primers projectes va ser un gran telescopi per a un cantant italià d'òpera. Allò va ser tot un esdeveniment. Aprofitant un dels seus bolos a Barce-

lona, ens vam reunir amb ell a l'hotel on estava allotjat per comentar detalls del projecte. Va ser tota una experiència, tot i que jo hi anava només com a acompanyant.

Era una persona que se sabia envoltar de gent interessant, i no ho dic pas per mi. Un dia em comentà que se li havia acudit organitzar uns «sopars temàtics» a casa seva. Es tractava de convidar un especialista d'una matèria i, tot sopant, debatre i opinar.

Durant l'any, feiem el possible per compartir caps de setmana, però el que no podia fallar mai eren les revetlles de Sant Joan i els caps d'any a Terrassa o Sabadell, més darrerament a la casa que la Moira té al Montseny. Quan celebràvem Cap d'Any, la Montse o jo feiem un fricandó per a tota la colla, fet que al Marc li agradava molt. Amb broma acostumava a dir: «A cal Lladó, un bon fricandó; a cal Boada, una bona torrada».

Un dia d'estiu, érem al Montseny, la canalla encara eren petits i es banyaven a la bassa que en Marc havia convertit en una piscina fantàstica. En un moment donat, ens vam mirar i em va dir: «Qui ens hauria dit uns anys enrere que tu i jo ens trobaríem en aquesta situació; cuidant la nostra canalla!».

Era una persona carismàtica i generosa amb tothom. Considerava que el coneixement havia de ser lliure i compartia tot allò que sabia. Estar amb ell era descobrir temes nous constantment. Quan li agafava la dèria, es documentava per tots els mitjans, tant li feia quina disciplina havia d'aprendre, devorava informació amb una intensitat desmesurada.

Durant una temporada va agafar afició als cranis i va començar a buscar-ne per tot arreu. En tenia de cavall,

Font: Artur Lladó (1983-1984)

Sortida de camp a la recerca de fòssils prop del jaciment de Placosmilia, Isona

de gos, de gat, d'ocells i, fins i tot, en va comprar un d'humà. Quan va netejar el de porc senglar, em va estar explicant com uns tendons creuats permetien a l'animal orientar el musell cap a la dreta o cap a l'esquerra segons el que necessitava. Eren detalls com aquest que feien de la conversa amb ell un sac de sorpreses.

La forja **Gonzalo Ruiz**

Vaig conèixer en Marc en una trobada de metal·lúrgia en què es va fer una reducció de mineral de ferro pel mètode del baix forn. Vaig arribar al lloc una mica tard i ja era l'hora en què estaven entaulant-se per a l'esmorzar. Em va tocar seure al costat d'una persona que passava de mà en mà un ganivet. Era forjat amb ferro procedent d'un meteorit i, tot i que era una mica tosc, vaig quedar meravellat. Per aquells temps feia només un parell d'anys que m'havia iniciat en la forja. Qui mostrava aquesta peça era en Marc Boada, cara coneguda, encara que no sabia ben bé per què (no soc gaire de mirar la televisió). Parlava amb passió i saviesa de com l'havia fet, i d'un munt d'altres temes, relacionats o no. Em va atreure la seva personalitat.

Demostració experimental de fosa de bronze en el marc de la Fira de la Prehistòria de l'Espluga de Francolí

Al cap de poc temps vaig tornar a coincidir amb ell en una trobada de ferrers a què havia estat convidat per fer una conferència sobre metalls i en la qual va participar com a ferrer amb una passió i una entrega encomiables, malgrat que no n'era un expert. Recordo en Marc al càrrec de la fornal, tenint cura que les peces de ferro s'escalfessin correctament, i també picant amb el mall. Jo li tenia certa enveja. Treballava amb dos grans mestres de l'ofici.

Vàrem anar coincidint a altres llocs, sempre relacionats amb el món del ferro: trobades de forjadors, cursos de forja en què participava el seu fill Arnau, pícnic científics dels que organitzava al Montseny, conferències que impartia... Fins i tot vaig forjar alguna cosa per a ell, car treballava en una exposició sobre magnetisme i necessitava imants molt grossos.

Un dia em va proposar participar en uns sopars científics que feien de tant en tant. Em vaig sentir afalagat. Vaig tenir la sort de poder assistir a algunes d'aquestes trobades i, malgrat que els meus coneixements sovint no estaven a l'altura, vaig sentir-m'hi sempre molt a gust i vaig aprendre moltes coses.

En Marc Boada: home apassionat, comunicador increïblement amè i eficaç que sabia encomanar la seva passió als que l'envoltaven. Àvid de coneixements, treballador infatigable, cercador incansable i, sobretot, generós amb els seus coneixements.

Passió per l'arqueologia **Antoni Palomo**

Vaig obrir la porta de l'aula i me'l vaig trobar palplantat esperant la meva sortida. En Marc havia sabut que feia un taller de tecnologia prehistòrica a l'escola Lanaspà de Terrassa i m'esperava encuriós i amb un munt de preguntes: sobre les tècniques de talla, els percussors... No vàrem parlar més de cinc minuts i la connexió va ser immediata. Vaig quedar fascinat de la passió pel coneixement d'aquella persona que desbordava una energia intel·lectual especial. La meua vida durant els trenta-dos anys posteriors ha estat íntimament lligada i influenciada per l'exuberància erudita d'en Marc i la seva amistat. Aquest inoblidable periple ha estat farcit d'experiències professionals i personals. Però, sense cap mena de dubte, les que recordo amb més afecte són les llargues tardes al seu taller, on experimentàvem amb tècniques prehistòriques de tota mena. Sense saber-ho, construïem, cadascú per la seva banda, una manera de concebre la divulgació científica mitjançant l'experiència, una fórmula que en Marc va emprar amb excel·lència i que va fer transcendir en bona part de les seves facetes professionals com a divulgador científic. Per exemple, això es pot copsar en l'originalitat de les seves propostes museogràfiques promogudes des de Pèn-

La ciència calidoscòpica de Marc Boada

Artur Lladó, Gonzalo Ruiz, Antoni Palomo, Àngel Galobart, Miquel Piris, Pere Renom

Font: Artur Lladó (2024)

Visita a les Coves del Fem (Ulldemolins), jaciment descobert per Marc Boada. L'equip d'arqueologia el va obsequiar amb una reproducció d'una fulla d'obsidiana

dulum, algunes de les quals, com el gran bloc de gel del Cosmocaixa, s'han convertit en icones dels museus de la ciència.

La tossuderia per transferir els resultats de la recerca fonamental la va abordar des d'una gran quantitat d'àrees de coneixement amb el mateix objectiu, la rèplica del fenomen per ensenyar: física, química, astronomia, biologia... i també història i prehistòria, entre altres. La seva passió pel passat, heretada del seu avi Joan Ferrer Pedrol, el va conduir a interessar-se per l'arqueologia i, especialment, per la prehistòria. La seva fascinació pels estris fets de pedra o de metall el van esperonar a conèixer i desenvolupar propostes didàctiques experimentals per entendre la tecnologia del passat. Així, tant reproduïa un bifaç de sílex del paleolític com construïa un magnífic telescopi. Però en Marc tenia una habilitat especial promoguda pel seu afany de conèixer, un gran olfacte per trobar coses i, especialment, jaciments arqueològics i paleontològics. L'any 1996, en una excursió pel cor de la serra de Montsant, va endinsar-se en el massís i va fer una troballa única i de gran transcendència per a l'arqueologia: va localitzar el jaciment de les Coves del Fem a Ulldemolins. Es tracta d'un gran abríc que s'excava des de l'any 2013 i que s'ha convertit en una referència per

conèixer el neolític a la Mediterrània occidental gràcies a la generositat i capacitat de fer grans descobertes per a la ciència d'en Marc Boada.

Els dinosaures del Pirineu Àngel Galobart

Científic inquiet i polivalent, en Marc també es va interessar pels fòssils, en especial per les restes dels dinosaures del cretaci final (maastrichtià) que es trobaven a Catalunya. Els anys vuitanta i noranta són moments de redescobriments i renaixement de la febre dels dinosaures a Catalunya, que culmina amb la descripció de la primera espècie de dinosaure autòcton, el *Pararhabdodon isonensis*, del jaciment de Sant Romà d'Abella (Isona i Conca Dellà). Les notícies dels diversos jaciments van encendre la flama del descobridor i, compaginant les mil tasques que feia normalment, va tenir prou temps per recórrer i cartografiar geològicament bona part del municipi d'Isona i Conca Dellà.

Fruit d'aquest treball de camp va ser el descobriment de diversos jaciments, entre ells un que seria clau en la recerca científica sobre els dinosaures que a principis del segle XXI van desenvolupar el Museu de la Conca

Font: Xavier Boada i Ferrer (2024)

Gaudint de l'acurada reconstrucció del dinosaure *Pararhabdodon isonensis* al Museu de la Conca Dellà

Dellà i l'Institut Català de Paleontologia Miquel Crusafont: el jaciment de Basturs Poble.

En Marc es va presentar l'agost del 2001 al Museu de la Conca Dellà, on ens trobàvem en Rodrigo Gaete i jo mateix. Ens va mostrar les restes que afloraven en un barranc a l'est del poble de Basturs i també ens va portar a lloc. Allà vam veure que l'erosió havia afectat una extensa capa que estava fàrcida de fragments d'ossos de dinosaure. El mateix any 2001 en Rodrigo va fer una excavació d'urgència que va confirmar la riquesa i qualitat dels fòssils. A partir del 2002 es van fer onze campanyes d'excavació que van permetre extreure uns mil ossos, gairebé tots pertanyents a una espècie dels hadrosaures o dinosaures herbívors amb bec d'ànec. Avui, molts d'aquests ossos, un cop preparats i estudiats, es mostren al Museu de la Conca Dellà, on el jaciment de Basturs Poble serveix per explicar l'ecologia i el comportament d'aquests dinosaures, com era el seu creixement o les adaptacions a nous tipus de vegetació de l'època, com és el cas de les angiospermes.

Aquesta col·laboració i amistat es van estendre en el temps i en Marc va col·laborar en la redacció d'un treball científic (Prieto-Márquez *et al.*, 2006),¹ a partir d'una mandíbula que va trobar en una de les seves sortides de camp. Puntualment també ens feia les visites de camp i ens portava al Museu les noves mostres que havia recollit i preservat. La darrera trobada que vam tenir va ser justament en un curs de formació en paleontologia i geologia per a guies i agents turístics del Geoparc Orígens, el maig de 2024. Tot i que li vaig dir que, possiblement, tot el que li explicaríem ja ho

sabia, no es va voler perdre la trobada a Isona amb els companys i amics que havia anat fent al llarg del temps.

El Quèquicom Miquel Piris i Pere Renom

En Marc Boada va assessorar l'equip de Quèquicom des de la primera temporada (2006). Acudíem tant a la seva saviesa que va acabar incorporant-se a l'equip del programa com a presentador. D'aquesta manera guanyàvem un comunicador de raça i els seus coneixements sobre les disciplines més diverses, un corpus científic renaixentista inabastable especialment útil a l'hora de plantejar els experiments i explicacions que ideàvem per portar a plató. Així també guanyàrem un company amb qui podíem conversar dels seus llibres, els seus articles per a *Investigación y Ciencia* o dels projectes que dirigia al seu taller, Pèndulum, de Terrassa. Acompanyar-lo a fumar a la plataforma de l'edifici prefabricat de TV3 on preparàvem el programa sempre era font d'anècdotes i de coneixement. Una d'aquestes històries que defineix el personatge era, per exemple, la recreació de l'experiment per mesurar la massa de la Terra i que també explica en un dels seus llibres. Tancat en una habitació de casa seva provant la balança de torsió que havia construït, en Marc es va adonar que les dades que obtenia no eren correctes. De cop, va copsar que no havia tingut en compte la influència de la gravetat del Sol. L'excitació amb què explicava aquella aventura, el

La ciència calidoscòpica de Marc Boada

Artur Lladó, Gonzalo Ruiz, Antoni Palomo, Àngel Galobart, Miquel Piris, Pere Renom

que va sentir en fer la descoberta que no havia tingut en compte l'astre rei no devia diferir gaire del que sentiren els científics de la Royal Society britànica que feren les primeres mesures a finals del segle XVIII. També compartia amb nosaltres les alegries i les dificultats que vivia al taller on donava feina a sis persones fabricant prototips i encàrrecs per a museus i particulars. «Si ets esclau, tens un sol amo. Si ets artesà, ets esclau de tants amos com encàrrecs acceptis», deia.

En el món de la televisió, just abans de les connexions en directe, sovint repetim la famosa expressió que Johan Cruyff va adreçar als seus jugadors a la final de Wembley de 1992: «Sortiu i gaudiu» («salid y disfrutad», en l'original). A en Marc no li calia aquest recordatori. Cada vegada que sortia al plató del *Quèquicom*, gaudia comunicant ciència com el primer dia. Els ulls li brillaven com un calidoscopi i el públic l'escoltava embadalit. Que no s'apagui aquesta flama. ✿

Nota

1. PRIETO-MÁRQUEZ, A.; GAETE, R.; RIVAS, G.; GALOBART, À.; BOADA, M. (2006). «Hadrosauroid dinosaurs from the Late Cretaceous of Spain: *Pararhabdodon isonensis* revisited and *Koutalisaurus kohlerorum* gen. et. sp. nov.»». *Journal of Vertebrate Palaeontology*, 26 (4), p. 929-943.

La Germandat Científica és una de les colles d'amics de Marc Boada, i està formada per Àngel Galobart, Museu de la Conca Dellà; Artur Lladó, projectista de maquinària; Antoni Palomo, Departament de Prehistòria de la Universitat Autònoma de Barcelona; Miquel Piris i Pere Renom, Televisió de Catalunya, i Gonzalo Ruiz, veterinari i forjador.